

Sygn. akt II CSK 70/20

POSTANOWIENIE

Dnia 19 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzcyk

w sprawie z wniosku K. M.
przy uczestnictwie M. W.
o podział majątku wspólnego,
na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 czerwca 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w S.
z dnia 4 lipca 2019 r., sygn. akt II Ca (...),

- 1. odrzuca skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od wnioskodawczyni na rzecz uczestnika kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta 00/100) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 4 lipca 2019 r. Sąd Okręgowy w S. umorzył postępowanie apelacyjne wywołane wniesieniem przez wnioskodawczynię K. M. i uczestnika M. W. apelacji od postanowienia Sądu Rejonowego w S. z dnia 20 maja 2017 r.

Sąd Okręgowy wskazał, że postanowieniem z dnia 10 maja 2018 r. toczące się przed tym Sądem postępowanie zostało zawieszone na zgodny wniosek stron na podstawie art. 178 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Do dnia 10 maja 2019 r. żaden z uczestników nie złożył wniosku o podjęcie postępowania. Pismem z dnia 3 czerwca 2019 r. uczestnik wniósł o umorzenie postępowania na podstawie art. 182 k.p.c. Pismem z dnia 6 czerwca 2019 r. wnioskodawczyni wniosła o podjęcie postępowania z urzędu, powołując się na art. 180 § 1 k.p.c. i wskazując, że zawieszenie postępowania było związane ze przedstawieniem Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego w sprawie III CZP 21/18. Uchwała w tej sprawie została podjęta w dniu 28 marca 2019 r., toteż – w ocenie wnioskodawczyni – podstawa zawieszenia postępowania ustała. Ponadto, zdaniem wnioskodawczyni, podstawą zawieszenia postępowania był w istocie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy przyjął, że postępowanie apelacyjne podlegało umorzeniu na podstawie art. 182 § 1 w związku z art. 178 k.p.c. wobec braku wniosku o podjęcie postępowania zawieszonego przez Sąd na zgodny wniosek stron.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżyła skargą kasacyjną wnioskodawczyni, zarzucając naruszenie art. 180 § 1, art. 182 § 1 i art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., a także art. 176 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 47 zdanie pierwsze Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 178 k.p.c. sąd może zawiesić postępowanie na zgodny wniosek stron. Przepis ten, mający odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.), stanowi wyraz zasady dyspozycyjności

postępowania i jej materialnoprawnego podłoża, jakim jest autonomia woli stron. Dyspozycyjność ta podlega jednak ograniczeniu przez wzgląd na sprawny bieg postępowania (art. 6 k.p.c.), dlatego też wniosek stron nie jest wiążący dla sądu, który podejmuje decyzję kierując się tym, czy czasowe wstrzymanie biegu postępowania może okazać się obiektywnie korzystne z punktu widzenia jego końcowego rezultatu. Korzyść ta może polegać w szczególności na ugodowym załatwieniu sprawy (por. art. 10 k.p.c.) lub możliwości wykorzystania wyników innego postępowania, którego tok nie uzasadnia zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 1-4 k.p.c.

Wyjście ze stanu zawieszenia postępowania wynikającego ze zgodnego wniosku stron nie następuje z urzędu, lecz wymaga inicjatywy strony (art. 181 k.p.c.). Rozwiązanie to koresponduje z założeniem, że skoro wstrzymanie biegu postępowania jest wynikiem zgodnej woli stron, to również wyjście ze stanu zawieszenia wymaga odpowiedniej aktywności procesowej, przynajmniej jednej ze stron. Długotrwałe powstrzymywanie się ze złożeniem wniosku o podjęcie postępowania nie prowadzi do jego podjęcia z urzędu przez sąd, lecz do jego umorzenia na zasadach określonych w art. 182 § 1-3 k.p.c. Ustawodawca traktuje w tym przypadku długotrwałą bezczynność stron (uczestników), jako wyraz braku zainteresowania kontynuowaniem postępowania (*ius civile vigilantibus scriptum est*), sankcjonując ów stan jego umorzeniem.

W zależności od tego, czy do zawieszenia postępowania doszło w pierwszej, czy w drugiej instancji, umorzenie to ma odmienny charakter i inne skutki procesowe. Zgodnie z art. 182 § 3 k.p.c. umorzenie postępowania zawieszonego przez sąd wyższej instancji skutkuje co do zasady uprawomocnieniem się zaskarżonego orzeczenia. Jeżeli do zawieszenia doszło w toku postępowania apelacyjnego, umorzenie nie dotyczy zatem postępowania w całości, lecz tylko postępowania apelacyjnego, zainicjowanego wniesieniem środka odwoławczego, chyba że chodzi o sprawy o unieważnienie małżeństwa, rozwód i o ustalenie nieistnienia małżeństwa, w których umarza się postępowanie w całości, co implikuje konieczność uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji.

Stosownie do tego, w okolicznościach sprawy, Sąd Okręgowy zaskarżonym postanowieniem umorzył postępowanie apelacyjne, czemu dał jasno wyraz w sentencji postanowienia.

Dopuszczalność skargi kasacyjnej w postępowaniu nieprocesowym reguluje art. 519¹ k.p.c. Przepis ten normuje krąg orzeczeń zaskarżalnych skargą kasacyjną posługując się równolegle kilkoma kryteriami, do których należy m.in. to, czy chodzi o orzeczenia co do istoty sprawy bądź orzeczenia z nimi zrównane, za które uznano postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończące postępowanie w sprawie. Rozwiązanie to odpowiada przyjętemu w procesie cywilnym, w którym do zaskarżalnych skargą kasacyjną należą wyroki sądu drugiej instancji oraz postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu i umorzenia postępowania kończące postępowanie w sprawie (art. 398¹ § 1 k.p.c.), z tym że miejsce wyroków zajmują w art. 519¹ § 1 k.p.c. postanowienia co do istoty sprawy, będące w postępowaniu nieprocesowym odpowiednikami wyroków.

Umożliwienie zaskarżenia postanowień o odrzuceniu pozwu i umorzeniu postępowania skargą kasacyjną wynika z tego, że postanowienia te, zapadające zazwyczaj w związku z pierwotnym lub następczym brakiem bezwzględnych pozytywnych przesłanek procesowych lub istnieniem bezwzględnych przeszkód procesowych (art. 199 § 1, art. 1099 § 1, art. 1113 k.p.c.), zamykają drogę do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Wraz z odrzuceniem pozwu albo umorzeniem postępowanie kończy się bez wydania orzeczenia, które obejmowałoby ocenę zasadności żądania przedstawionego w pozwie lub wniosku inicjującym postępowanie nieprocesowe. Postanowienia te pociągają tym samym za sobą szczególnie ważne konsekwencje dla stron (uczestników), tamując drogę do uzyskania oczekiwanej ochrony sądowej. Inne postanowienia sądu drugiej instancji, które takich skutków nie wywołują, mogą natomiast podlegać zaskarżeniu zażaleniem, jeżeli ustawa tak stanowi, chociażby miały kończyć postępowanie w sprawie charakter (por. art. 394¹ § 2 k.p.c. uchylony ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1469, a *de lege lata* art. 394¹ § 1 i art. 394² § 1 k.p.c.).

Przedstawione motywy można jednak odnieść tylko do takich postanowień o umorzeniu postępowania, które odnoszą się do całej sprawy i – podobnie jak postanowienia o odrzuceniu pozwu lub wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe – pociągają za sobą ukończenie postępowania bez wydania merytorycznego rozstrzygnięcia. Jeżeli postępowanie podlega umorzeniu w warunkach określonych w art. 182 § 3 k.p.c. dotyczy to tylko tych przypadków, w których postępowanie – wyjątkowo – podlega umorzeniu w całości w sprawach o unieważnienie małżeństwa, rozwód i ustalenie nieistnienia małżeństwa, z jednoczesnym uchyleniem merytorycznego orzeczenia wydanego w pierwszej instancji. Odmiennie przedstawia się sytuacja w pozostałych przypadkach objętych tym przepisem – umorzenie postępowania dotyczy wtedy tylko postępowania przed sądem drugiej instancji i powoduje uprawomocnienie się zaskarżonego orzeczenia. Postępowanie nie kończy się zatem – w tych przypadkach – bez merytorycznego osądu żądania, strony uzyskują merytoryczne orzeczenie odpowiadające ich konstytucyjnemu prawu do rozstrzygnięcia o istocie sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), nie dochodzi natomiast jedynie, na skutek bezczynności stron, do merytorycznego rozpoznania złożonego środka zaskarżenia. W płaszczyźnie skutków procesowych stan ten jest zbliżony do sytuacji, w której strona cofa apelację (art. 391 § 2 k.p.c.) lub wniesiona apelacja okazuje się niedopuszczalna, przy czym postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji z powodu jej niedopuszczalności podlega zaskarżeniu zażaleniem (por. uchylony art. 394¹ § 2 k.p.c., obecnie art. 394² § 1 k.p.c.), nie zaś skargą kasacyjną.

Z tych powodów, w orzecznictwie Sądu Najwyższego za utrwalone można uznać stanowisko, według którego postanowienie sądu drugiej instancji o umorzeniu postępowania apelacyjnego nie podlega zaskarżeniu skargą kasacyjną, co dotyczy zarówno procesu, jak i postępowania nieprocesowego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2013 r., III CZ 12/13, niepubl., z dnia 7 listopada 2013 r., V CZ 53/13, niepubl., z dnia 25 września 2014 r., II CZ 45/14, niepubl., z dnia 9 grudnia 2014 r., V CSK 311/14, niepubl., z dnia 24 kwietnia 2015 r., II CZ 14/15, niepubl., z dnia 9 lipca 2015 r., I CZ 62/15, niepubl., z dnia 7 marca 2017 r., II CSK 198/16, niepubl., z dnia 15 lutego 2018 r., I CZ 17/18, niepubl., z dnia 18 kwietnia 2018 r., IV CZ 17/18, niepubl., z dnia

25 czerwca 2019 r., I CZ 41/19, niepubl., i z dnia 4 września 2019 r., II UZ 23/19, niepubl.). Ze względu na przedstawione wcześniej argumenty nie można zarazem podzielić odmiennych poglądów wyrażanych we wcześniejszej judykaturze (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2006 r., II CZ 137/05, niepubl. i z dnia 15 grudnia 2011 r., II CZ 113/11, niepubl.). W sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna, postanowienie o umorzeniu postępowania apelacyjnego, przed wejściem w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, mogło natomiast podlegać zaskarżeniu zażaleniem do Sądu Najwyższego na podstawie uchylonego obecnie art. 394¹ § 2 k.p.c.

W tym stanie rzeczy skargę kasacyjną należało odrzucić, jako niedopuszczalną (art. 398⁶ § 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁶ § 3 i art. 520 § 3 w związku z art. 398²¹, art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.